

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

الرحمن
علیه صاب

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

.com

.org

.net

.ir

استمرار انقلاب هائوس

تحليلي پيرامون ولايت عهدي امام رضا

حضرت آيت الله العظمي سيد علي خامنه‌اي

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

استمرار انقلاب عاشورا تحلیلی پیرامون ولایت عهدی امام رضا علیه السلام

نویسنده:

آیت الله العظمی سید علی خامنه ای

ناشر چاپی:

مسجد مقدس جمکران

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶	استمرار انقلاب عاشورا تحلیلی پیرامون ولایت عهدی امام رضا علیه السلام
۶	مشخصات کتاب
۶	اشاره
۱۰	پیام به کنگره جهانی حضرت رضا علیه السلام
۱۷	مأمون از دعوت امام هشتم به خراسان چند مقصود عمده را تعقیب می کرد
۱۷	اولین و مهترین آنها
۱۹	دوم
۲۰	سوم
۲۰	چهارم
۲۱	پنجم
۲۱	ششم
۲۱	اشاره
۲۴	۱
۲۴	۲
۲۶	۳
۲۸	۴
۳۰	۵
۳۰	۶
۳۷	منابع و مأخذ
۳۸	درباره مرکز

استمرار انقلاب عاشورا تحلیلی پیرامون ولایت عهدی امام رضا علیه السلام

مشخصات کتاب

سرشناسه : خامنه ای علی ۱۳۱۸ -

عنوان و نام پدیدآور : استمرار انقلاب عاشورا : تحلیلی پیرامون ولایت عهدی امام رضا علیه السلام / علی خامنه ای.

مشخصات نشر : قم: مسجد مقدس جمکران ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری : ۳۲ ص.؛ ۱۲ × ۵/۱۶ س م.

شابک : ۳۵۰۰ ریال ۹۷۸-۹۶۴-۹۷۳-۲۰۷-۷

وضعیت فهرست نویسی : فاپا

یادداشت : کتابنامه: ص. ۳۲.

موضوع : علی بن موسی (ع) ، امام هشتم ۱۵۳؟ - ۲۰۳ق -- ولایتعهدی

رده بندی کنگره : BP۴۷/۳۵ /خ الف ۵ ۲۸۸۳۱

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۹۵۷

شماره کتابشناسی ملی : ۱۷۵۵۸۰۸

ص: ۱

اشاره

استمرار انقلاب عاشورا

تحليلی پیرامون ولایت عهدی امام رضا (علیه السلام)

حضرت آیت الله العظمی سید علی خامنه ای (دام ظلّه)

ص: ۳

پیام به کنگره جهانی حضرت رضا علیه السلام

* متن پیام حضرت آیت الله العظمی حاج سید علی خامنه ای

در کسوت ریاست جمهوری اسلامی ایران به کنگره علمی بین المللی امام علی بن موسی الرضا «علیه آلاف التَّحِیة والتَّناء»

«۱۸ تا ۲۲ مرداد ماه ۱۳۶۳ برابر با ۱۱ تا ۱۵ ذی‌قعدة ۱۴۰۴»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تشکیل کنگره علمی زندگی امام هشتم علیه السلام در جوار تربت پاک آن بزرگوار و همزمان با سالروز ولادت آن حضرت، گام تازه ای در جهت روشننگری چهره تابناک ائمه معصومین علیهم السلام و آشنایی با زندگینامه پر حماسه و پر رنج آن پیشوایان عظیم الشان است.

باید اعتراف کنیم که زندگی ائمه علیهم السلام به درستی شناخته نشده و ارج و منزلت جهاد مرارت بار آنان حتی بر شیعیان پوشیده مانده است. علیرغم هزاران کتاب کوچک و بزرگ و قدیم و جدید درباره زندگی ائمه علیهم السلام امروز همچنان غباری از ابهام و اجمال، بخش عظیمی از زندگی این بزرگوار را فراگرفته و حیات سیاسی

ص: ۵

برجسته ترین چهره های خاندان نبوت که دو قرن و نیم از حساس ترین دوران های تاریخ اسلام را در برمی گیرد، با غرض ورزی یا بی اعتنایی و یا کج فهمی بسیاری از پژوهندگان و نویسندگان رو به رو شده است. این است که ما از یک تاریخچه مدون و مضبوط درباره زندگی پر حادثه و پر ماجرای آن پیشوایان، تهی هستیم.

زندگی امام هشتم علیه السلام که قریب بیست سال از این دوره تعیین کننده و مهم را فرا گرفته، از جمله برجسته ترین بخش های آن است که بجاست اگر درباره آن تأمل و تحقیق لازم به کار رود.

مهم ترین چیزی که در زندگی ائمه علیهم السلام به طور شایسته مورد توجه قرار نگرفته، عنصر «مبارزه حادّ سیاسی» است.

از آغاز نیمه دوم قرن اول هجری که خلافت اسلامی به طور آشکار با پیرایه های سلطنت آمیخته شد و امامت اسلامی به حکومت جابرانه پادشاهی بدل گشت، ائمه اهل بیت علیهم السلام مبارزه سیاسی خود را به شیوه ای متناسب با اوضاع و شرایط، شدت بخشیدند. این مبارزه بزرگ ترین هدفش تشکیل نظام اسلامی و تأسیس حکومتی بر پایه امامت بود.

بی شک تبیین و تفسیر دین با دیدگاه مخصوص اهل بیت وحی، و رفع تحریف‌ها و کج‌فهمی‌ها از معارف اسلامی و احکام دینی نیز هدف مهمی برای جهاد اهل بیت به حساب می‌آید. اما طبق قرائن حتمی، جهاد اهل بیت به این هدف‌ها محدود نمی‌شد. و بزرگ‌ترین هدف آن، چیزی جز «تشکیل حکومت علوی و تأسیس نظام عادلانه اسلامی» نبود.

بیشترین دشواری‌های زندگی مرارت بار و پراز ایثار ائمه و یاران آنان به خاطر داشتن این هدف بود و ائمه علیهم‌السلام از دوران امام سجاده‌علیه‌السلام و بعد از حادثه عاشورا به زمینه‌سازی درازمدت برای این مقصود پرداختند.

در تمام دوران صد و چهل ساله میان حادثه عاشورا و ولایت عهدی امام هشتم علیه‌السلام، جریان وابسته به امامان اهل بیت علیهم‌السلام یعنی شیعیان، همیشه بزرگ‌ترین و خطرناک‌ترین دشمن دستگاه‌های خلافت به حساب می‌آمد. در این مدت بارها زمینه‌های آماده‌ای پیش آمد و مبارزات تشیع که باید آن را نهضت علوی نام داد، به پیروزی‌های بزرگی نزدیک گردید، اما در هر بار موانعی بر سر راه پیروزی نهایی پدید می‌آمد و غالباً بزرگ‌ترین

ضربه از ناحیه تهاجم بر محور و مرکز اصلی این نهضت؛ یعنی شخص امام در هر زمان و به زندان افکندن یا به شهادت رساندن آن حضرت وارد می‌گشت و هنگامی که نوبت به امام بعد می‌رسید اختناق و فشار و سختگیری به حدی بود که برای آماده کردن زمینه به زمان طولانی دیگری نیاز بود.

ائمہ علیہم السلام در میان طوفان سخت این حوادث، هوشمندانه و شجاعانه تشیع را همچون جریانی کوچک اما عمیق و تند و پایدار از لای گذرگاه های دشوار و خطرناک گذراندند، و خلفای اموی و عباسی در هیچ زمان نتوانستند با شهادت امام، جریان امامت را نابود کنند. و این خنجر برنده همواره در پهلوی دستگاه خلافت، فرو ماند و به صورت تهدیدی همیشگی، آسایش را از آنان سلب کرد.

هنگامی که حضرت موسی بن جعفر علیه السلام پس از سال ها حبس در زندان هارونی، مسموم و شهید شد، در قلمرو وسیع سلطنت عباسی اختناق کامل حکمفرما بود.

در آن فضای گرفته که به گفته یکی از یاران امام علی بن موسی علیه السلام: «از شمشیر هارون خون می چکید»، بزرگ ترین هنر امام معصوم

و بزرگوار ما آن بود که توانست درخت تشیع را از گزند طوفان حادثه به سلامت بدارد و از پراکندگی و دلسردی یاران پدر بزرگوارش مانع شود، و با شیوه تقیه آمیز شگفت آوری جان خود را که محور و روح جمعیت شیعیان بود، حفظ کند و در دوران قدرت مقتدرترین خلفای بنی عباس و در دوران استقرار و ثبات کامل آن رژیم، مبارزات عمیق امامت را ادامه دهد.

تاریخ نتوانسته است ترسیم روشنی از دوران ده ساله زندگی امام هشتم علیه السلام در زمان هارون و بعد از او در دوران پنج ساله جنگ های داخلی میان خراسان و بغداد به ما ارائه کند؛ اما به تدبّر می توان فهمید که امام هشتم علیه السلام در این دوران، همان مبارزه دراز مدت اهل بیت علیه السلام را که در همه اعصار بعد از عاشورا استمرار داشته، با همان جهت گیری و همان اهداف ادامه می داده است.

هنگامی که مأمون در سال ۱۹۸ ه.ق از جنگ قدرت با امین فراغت یافت و خلافت بی منازع را به چنگ آورد، یکی از اولین تدابیر او حلّ مشکل علویان و مبارزات تشیع بود. او برای این منظور، تجربه همه خلفای سلف خود را پیش چشم داشت. تجربه ای که نمایشگر قدرت، وسعت و عمق روزافزون آن نهضت و ناتوانی

دستگاه های قدرت از ریشه کن کردن و حتی متوقف و محدود کردن آن بود. او می دید که سطوت و حشمت هارونی حتی با به بند کشیدن طولانی و بالاخره مسموم کردن امام هفتم علیه السلام در زندان هم نتوانست از شورش ها و مبارزات سیاسی، نظامی، تبلیغاتی و فکری شیعیان مانع شود. او اینک در حالی که از اقتدار پدر و پیشینیان خود نیز برخوردار نبود و بعلاوه بر اثر جنگ های داخلی میان بنی عباس، سلطنت عباسی را در تهدید مشکلات بزرگی مشاهده می کرد، بی شک لازم بود به خطر نهضت علویان به چشم جدی تر بنگرد. شاید مأمون در ارزیابی خطر شیعیان برای دستگاه خود واقع بینانه فکر می کرد.

گمان زیاد بر این است که فاصله پانزده ساله بعد از شهادت امام هفتم علیه السلام تا آن روز و بویژه فرصت پنج ساله جنگ های داخلی، جریان تشیع را از آمادگی بیشتری برای برافراشتن پرچم حکومت علوی برخوردار ساخته بود.

مأمون این خطر را زیرکانه حدس زد و درصدد مقابله با آن برآمد و به دنبال همین ارزیابی و تشخیص بود که ماجرای دعوت امام هشتم علیه السلام از مدینه به خراسان و پیشنهاد الزامی ولیعهدی به آن

حضرت پیش آمد. و این حادثه که در همه دوران طولانی امامت، کم نظیر و یا در نوع خود بی نظیر بود، تحقق یافت.

اکنون جای آن است که به اختصار، حادثه ولایت عهدی را مورد مطالعه قرار دهیم. در این حادثه امام هشتم علی بن موسی الرضا علیه السلام در برابر یک تجربه تاریخی عظیم قرار گرفت و در معرض یک نبرد پنهان سیاسی که پیروزی یا ناکامی آن می توانست سرنوشت تشیع را رقم بزند، واقع شد.

در این نبرد، رقیب که ابتکار عمل را به دست داشت و با همه امکانات به میدان آمده بود، مأمون بوده، مأمون با هوشی سرشار و تدبیری قوی و فهم و درایتی بی سابقه، قدم در میدانی نهاد که اگر پیروز می شد و اگر می توانست آن چنان که برنامه ریزی کرده بود کار را به انجام برساند، یقیناً به هدفی دست می یافت که از سال چهل هجری؛ یعنی از شهادت علی بن ابی طالب علیه السلام هیچ یک از خلفای اموی و عباسی با وجود تلاش خود نتوانسته بودند به آن دست یابند؛ یعنی می توانست درخت تشیع را ریشه کن کند، و جریان معارضی را که همواره همچون خاری در چشم سردمداران خلافت های طاغوتی فرو رفته بود، به کلی نابود سازد.

اما امام هشتم علیه السلام با تدبیری الهی بر مأمون فائق آمد و او را در میدان نبرد سیاسی که خود به وجود آورده بود، به طور کامل شکست داد. و نه فقط تشیع، ضعیف یا ریشه کن نشد؛ بلکه حتی سال ۲۰۱ ه. ق، یعنی سال و لایتهدی آن حضرت، یکی از پربرکت ترین سال های تاریخ تشیع شد. و نفس تازه ای در مبارزات علویان دمیده شد. و این همه به برکت تدبیر الهی امام هشتم و شیوه حکیمانه ای بود که آن امام معصوم در این آزمایش بزرگ از خویشتن نشان داد.

برای اینکه پرتوی بر سیمای این حادثه عجیب افکنده شود، به تشریح کوتاهی از تدبیر مأمون و تدبیر امام در این حادثه می پردازیم.

مأمون از دعوت امام هشتم به خراسان چند مقصود عمده را تعقیب می کرد

اولین و مهمترین آنها

تبدیل صحنه مبارزات حاد انقلابی شیعیان بر عرصه فعالیت سیاسی آرام و بی خطر بود.

همان طور که گفتم، شیعیان در پوشش تقیه، مبارزاتی خستگی ناپذیر و تمام نشدنی داشتند. این مبارزات که با دو ویژگی همراه بود، تأثیر توصیف ناپذیری در برهم زدن بساط خلافت داشت. آن دو ویژگی، یکی مظلومیت بود و دیگری قداست.

شیعیان با اتکاء به این دو عامل نفوذ، اندیشه شیعی را که همان تفسیر و تبیین اسلام از دیدگاه ائمه اهل بیت است، به زوایای دل و ذهن مخاطبین خود می‌رسانند. و هر کسی را که از اندک آمادگی برخوردار بود، به آن طرز فکر متمایل و یا مؤمن می‌ساختند و چنین بود که دایره تشیع، روز به روز در دنیای اسلام گسترش می‌یافت. و همان مظلومیت و قداست بود که با پشتوانه تفکر شیعی، اینجا و آنجا در همه دوران‌ها قیام‌های مسلحانه و حرکات شورش‌گرانه را بر ضد دستگاه‌های خلافت سازماندهی می‌کرد.

مأمون می‌خواست یک باره آن خفا و استتار را از این جمع مبارز بگیرد و امام را از میدان مبارزه انقلابی به میدان سیاست بکشاند و بدین وسیله کارآیی نهضت تشیع را که بر اثر همان استتار و اختفا روز به روز افزایش یافته بود به صفر برساند.

با این کار مأمون آن دو ویژگی مؤثر و نافذ را نیز از گروه علویان می‌گرفت؛ زیرا جمعی که رهبرشان فرد ممتاز دستگاه خلافت و ولیعهد پادشاه مطلق العنان وقت و متصرف در امور کشور است نه مظلوم است و نه آنچنان مقدس.

این تدبیر می‌توانست فکر شیعی را هم در ردیف بقیه عقاید

و افکاری که در جامعه طرفدارانی داشت قرار دهد و آنان را از حدّ یک تفکر مخالف دستگاه که اگرچه از نظر دستگاه ها، ممنوع و مبعوض است، از نظر مردم به خصوص ضعفا، پرجاذبه و استفهام برانگیز است، خارج سازد.

دوم

تخطئه مدّعی تشیع مبنی بر غاصبانه بودن خلافت های اموی و عباسی، و مشروعیت دادن به این خلافت ها بود. مأمون با این کار به همه شیعیان مزورانه ثابت می کرد که ادّعی غاصبانه و نامشروع بودن خلافت های مسلط که همواره جزو اصول اعتقادی شیعه به حساب می رفته، یک حرف بی پایه و ناشی از ضعف و عقده های حقارت بوده است، چه اگر خلافت های دیگران نامشروع و جابرانه بود خلافت مأمون هم که جانشین آنهاست می باید نامشروع و غاصبانه باشد، و چون علی بن موسی الرضاعلیه السلام با ورود در این دستگاه و قبول جانشینی مأمون، او را قانونی و مشروع دانسته، پس باید بقیه خلفا هم از مشروعیت برخوردار بوده باشند و این، نقض همه ادّعاهای شیعیان است.

با این کار نه فقط مأمون از علی بن موسی الرضاعلیه السلام بر مشروعیت حکومت خود و گذشتگانیش اعتراف می گرفت، بلکه یکی از

ارکان اعتقادی تشیع را که همان ظالمانه بودن پایه حکومت های قبلی است نیز در هم می کوبید.

علاوه بر این، ادعای دیگر شیعیان مبنی بر زهد و پارسایی و بی اعتنایی ائمه به دنیا نیز با این کار نقض می شد، و چنین وانمود می شد که آن حضرات فقط در شرایطی که به دنیا دسترسی نداشته اند، نسبت به آن زهد می ورزیدند و اکنون که درهای بهشت دنیا به روی آنان باز شد، به سوی آن شتافتند و مثل دیگران خود را از آن متنعم کردند.

سوم

این که مأمون با این کار، امام را که همواره یک کانون معارضه و مبارزه بود، در کنترل دستگاه های خود قرار می داد و به جز خود آن حضرت، همه سران و گردنکشان و سلحشوران علوی را نیز در سیطره خود در می آورد، و این موفقیتی بود که هرگز هیچ یک از اسلاف مأمون چه بنی امیه چه بنی عباس بر آن دست نیافته بودند.

چهارم

این که امام را که یک عنصر مردمی و قبله امیدها و مرجع سؤال ها و شکوه ها بود، در محاصره مأموران حکومت قرار می داد و رفته رفته رنگ مردمی بودن را از او می زدود و میان او

و مردم و سپس میان او و عواطف و محبت های مردم فاصله می افکند.

پنجم

این بود که با این کار خود وجهه و حیثیتی معنوی کسب می کرده طبیعی بود که در دنیای آن روز همه او را بر این که فرزندی از پیغمبر صلی الله علیه و آله و شخصیتی مقدّس و معنوی را به ولیعهدی خود برگزیده و برادران و فرزندان خود را از این امتیاز محروم ساخته است، ستایش کنند و همیشه چنین است که نزدیکی دینداران به دنیا طلبان بر آبروی دنیا طلبان می افزاید.

ششم

اشاره

آن که در پندار مأمون، امام با این کار به یک توجیه گر دستگاه خلافت بدل می گشت، بدیهی است شخصی در حدّ علمی و تقوایی امام با آن حیثیت و حرمت بی نظیر که وی به عنوان فرزند پیامبر در چشم همگان داشت، اگر نقش توجیه حوادث را در دستگاه حکومت برعهده می گرفت، هیچ نغمه مخالفی نمی توانست خدشه ای بر حیثیت آن دستگاه وارد سازد، این همان حصار منیعی بود که می توانست همه خطاها و زشتی های دستگاه خلافت را از چشم ها پوشیده بدارد.

به جز اینها هدف های دیگری نیز برای مأمون متصوّر بود. چنانچه

مشاهده می شود این تدبیر به قدری پیچیده و عمیق است که یقیناً هیچ کس جز مأمون نمی توانست آن را به خوبی هدایت کند و بدین جهت بود که دوستان و نزدیکان مأمون از ابعاد و جوانب آن بی خبر بودند.

از گزارش های تاریخی چنین بر می آید که حتی فضل بن سهل، وزیر و فرمانده کلّ و مقرب ترین فرد دستگاه خلافت نیز از حقیقت و محتوای این سیاست، بی خبر بوده است.

مأمون حتی برای این که هیچ گونه ضربه ای بر هدف های وی از این حرکت پیچیده وارد نیاید، داستان های جعلی برای علت و انگیزه این اقدام می ساخت و به این و آن می گفت.

حقاً باید گفت سیاست مأمون از پختگی و عمق بی نظیر برخوردار بود.

اما آن سوی دیگر این صحنه نبرد، امام علی بن موسی الرضاعلیه السلام است

امّا آن سوی دیگر این صحنه نبرد، امام علی بن موسی الرضاعلیه السلام است و همین است که علیرغم زیرکی شیطنت آمیز مأمون، تدبیر پخته و همه جانبه او را به حرکتی بی اثر و بازیچه ای کودکانه بدل می کند. مأمون با قبول آن همه زحمت و با وجود سرمایه گذاری عظیمی که در این راه کرد از این عمل نه تنها طرفی بر نسبت؛ بلکه سیاست او به سیاستی برضد او بدل شد. تیری که با

آن، اعتبار و حیثیت و مدّعاهای امام علی بن موسی الرضا علیه السلام را هدف گرفته بود، خود او را آماج قرار داد؛ به طوری که بعد از گذشت مدتی کوتاه ناگزیر شد همه تدابیر گذشته خود را کان لم یکن شمرده، بالاخره همان شیوه ای را در برابر امام در پیش بگیرد که همه گذشتگانش در پیش گرفته بودند؛ یعنی «قتل»! و مأمون که در آرزوی چهره قداست مآب خلیفه ای موجه و مقدّس و خردمند، این همه تلاش کرده بود، سرانجام در همان مزبله ای که همان خلفای پیش از او در آن سقوط کرده بودند؛ یعنی فساد و فحشاء و عیش و عشرت توأم با ظلم و کبر فرو غلتید.

دریده شدن پرده ریای مأمون را در زندگی پانزده ساله او پس از حادثه ولیعهدی امام، در ده ها نمونه می توان مشاهده کرد که از جمله آن به خدمت گرفتن قاضی القضاة فاسق و فاجر و عیاش همچون یحیی بن اکثم و همنشینی و مجالست با عموی خواننده و خنیاگرش ابراهیم بن مهدی و آراستن بساط عیش و نوش و پرده دری در دارالخلافه او در بغداد است.

اکنون به تشریح سیاست ها و تدابیر امام علی بن موسی الرضا علیه السلام در این حادثه می پردازیم:

هنگامی که امام را از مدینه به خراسان دعوت کردند، آن حضرت فضای مدینه را از کراهات و نارضایی خود پر کرد، به طوری که همه کس در پیرامون امام یقین کردند که مأمون با نیت سوء، حضرت را از وطن خود دور می کند.

امام بدبینی خود به مأمون را با هر زبان ممکن به همه گوش ها رساند: در وداع با حرم پیغمبر، در وداع با خانواده اش هنگام خروج از مدینه، در طواف کعبه که برای وداع انجام می داد، با گفتار، با زبان دعاء و زبان اشک، بر همه ثابت کرد که این سفر، سفر مرگ اوست.

همه کسانی که باید طبق انتظار مأمون نسبت به او خوش بین و نسبت به امام به خاطر پذیرش پیشنهاد او بدبین می شدند، در اولین لحظات این سفر، دلشان از کینه مأمون که امام عزیزشان را این طور ظالمانه از آنان جدا می کرد و به قتلگاه می برد، لبریز شد.

هنگامی که در مرو پیشنهاد ولایت عهدی آن حضرت مطرح شد، حضرت به شدت استنکاف کردند و تا وقتی مأمون صریحاً آن حضرت را تهدید به قتل نکرد، آن را نپذیرفتند. این خبر همه جا پیچید که علی بن موسی الرضاعلیه السلام ولیعهدی و پیش از آن

خلافت را که مأمون با اصرار پیشنهاد کرده بود نپذیرفته است. دست اندرکاران امور که به ظرافت تدبیر مأمون واقف نبودند، ناشیانه عدم قبول امام را همه جا منتشر کردند؛ حتی فضل بن سهل در جمعی از کارگزاران و مأموران حکومت گفت: من هرگز خلافت را چنین خوار ندیده‌ام، امیرالمؤمنین آن را به «علی بن موسی الرضاعلیه السلام» تقدیم می‌کند و «علی بن موسی علیه السلام» دست رد به سینه او می‌زند.

خود امام از هر فرصتی، اجباری بودن این منصب را به گوش این و آن می‌رساند، همواره می‌گفت: «من تهدید به قتل شدم تا ولایت عهدی را قبول کردم». طبیعی بود که این سخن همچون عجیب‌ترین پدیده سیاسی، دهان به دهان و شهر به شهر پراکنده شود و همه آفاق اسلام در آن روز یا بعدها بفهمند که در همان زمان که کسی مثل مأمون فقط به دلیل آن که از ولایت عهدی برادرش امین عزل شده است، به جنگی چند ساله دست می‌زند و هزاران نفر از جمله برادرش امین را به خاطر آن به قتل می‌رساند و سر برادری را از روی خشم شهر به شهر می‌گرداند، کسی مثل علی بن موسی الرضاعلیه السلام پیدا می‌شود که به ولیعهدی با بی‌اعتنایی نگاه می‌کند و در صورت تهدید به قتل نمی‌پذیرد.

مقایسه ای که از این رهگذر میان امام علی بن موسی الرضا علیهم السلام و مأمون عباسی در ذهن ها نقش می بست، درست عکس آن چیزی را نتیجه می داد که مأمون به خاطر آن این سرمایه گذاری را کرده بود.

۳

با این همه علی بن موسی الرضا علیهم السلام فقط به این شرط ولایت عهدی را پذیرفت که در هیچ یک از شؤون حکومت دخالت نکنند و به جنگ و صلح و عزل و نصب و تدبیر امور نپردازد و مأمون که فکر می کرد فعلاً در شروع کار این شرط قابل تحمّل است و بعدها به تدریج می توان امام را به صحنه فعالیت های خلافتی کشانید، این شرط را از آن حضرت قبول کرد. روشن است که با تحقق این شرط، نقشه مأمون نقش بر آب می شد و بیشترین هدف های او نابرآورده می گشت.

امام در همان حال که نام ولیعهد داشت و قهراً از امکانات دستگاه خلافت نیز برخوردار می بود، چهره ای به خود می گرفت که گویی با دستگاه خلافت، مخالف و به آن معترض است، نه امری، نه نهی، نه تصدّی مسؤلیتی، نه قبول شغلی، نه دفاعی از حکومت و طبعاً نه هیچ گونه توجیهی برای کارهای آن دستگاه.

ص: ۲۱

روشن است که عضوی در دستگاه حکومت که چنین با اختیار و اراده خود، از همه مسئولیت‌ها کناره می‌گیرد، نمی‌تواند نسبت به آن دستگاه، صمیمی و طرفدار باشد. مأمون به خوبی این نقیصه را حس می‌کرد و لذا پس از آن که کار ولیعهدی انجام گرفت، بارها درصدد برآمد امام را برخلاف تعهد قبلی، با لطائف الحیل به مشاغل خلافتی بکشاند و سیاست مبارزه منفی امام را نقض کند؛ اما هر دفعه امام هشیارانه نقشه او را خنثی می‌کرد.

یک نمونه همان است که معمر بن خلّاد از خود امام هشتم علیهم السلام نقل می‌کند که مأمون به امام می‌گوید: اگر ممکن است به کسانی که از او حرف شنوی دارند در باب مناطقی که اوضاع آن پریشان است چیزی بنویس و امام استنکاف می‌کند و قرار قبلی را که همان عدم دخالت مطلق است، به یادش می‌آورد.

نمونه بسیار مهم و جالب دیگر، ماجرای نماز عید است که مأمون به این بهانه که «مردم قدر تو را بشناسند و دل‌های آنان آرام گیرد» امام را به امامت نماز عید دعوت می‌کند، امام استنکاف می‌کند و پس از این که مأمون اصرار را به نهایت می‌رساند، امام به این شرط قبول می‌کنند که نماز را به شیوه پیغمبر صلی الله علیه و آله و علی بن

ابی طالب علیه السلام به جا آورد. و آن گاه امام از این فرصت چنان بهره ای می گیرد که مأمون را از اصرار خود پشیمان می سازد و امام را از نیمه راه نماز باز می گرداند؛ یعنی به ناچار ضربه دیگری بر ظاهر ریاکارانه دستگاه خود وارد می سازد.

۴

اما بهره برداری اصلی امام از این ماجرا بسی از این ها مهم تر است: امام با قبول ولایت عهدی، دست به حرکتی می زند که در تاریخ زندگی ائمه پس از پایان خلافت اهل بیت در سال چهارم هجری تا آن روز و تا آخر دوران خلافت بی نظیر بوده است، و آن برملا کردن داعیه امامت شیعی در سطح عظیم اسلام و دریدن پرده غلیظ تقیه و رساندن پیام تشیع به گوش همه مسلمان هاست.

تربیون عظیم خلافت در اختیار امام قرار گرفت و امام در آن سخنانی را که در طول یکصد و پنجاه سال جز در خفا و با تقیه و به خصیصین و یاران نزدیک گفته نشده بود به صدای بلند فریاد کرد و با استفاده از امکانات معمولی آن زمان که جز در اختیار خلفا و نزدیکان درجه یک آنها قرار نمی گرفت، آن را به گوش همه رساند: مناظرات امام در مجمع علماء و در محضر مأمون که در آن قوی ترین استدلال های امامت را بیان فرموده است، نامه جوامع

ص: ۲۳

الشريعة که در آن همه رؤوس مطالب عقیدتی و فقهی شیعه را برای فضل بن سهل نوشته است، حدیث معروف امامت که در مرو برای عبدالعزیز بن مسلم بیان کرده است، قصائد فراوانی که در مدح آن حضرت به مناسبت ولایت عهدی سروده شد و برخی از آن؛ مانند قصیده دعبل و ابونواس همیشه در شمار قصائد برجسته عربی بشمار رفته است، نمایشگر این موفقیت عظیم امام علیه السلام است.

در آن سال در مدینه و یا شاید در بسیاری از آفاق اسلامی، هنگامی که خبر ولایت عهدی علی بن موسی الرضاعلیه السلام رسید، در خطبه فضایل اهل بیت بر زبان رانده شده، اهل بیت پیغمبر که هفتاد سال علناً بر منبرها دشنام داده شدند و سال های متمادی دیگر کسی جرأت بر زبان آوردن فضایل آنها را نداشت، اکنون همه جا به عظمت و نیکی یاد شدند، دوستان آنان از این حادثه روحیه قوت قلب گرفتند، بی خبرها و بی تفاوت ها با آن آشنا شدند و به آن گرایش یافتند و دشمنان سوگند خورده احساس ضعف و شکست کردند، محدثین و متذکرین شیعه معارفی را که تا آن روز جز در خلوت نمی شد به زبان آورد، در جلسات درسی بزرگ و مجامع عمومی بر زبان راندند.

در حالی که مأمون امام را جدا از مردم می پسندید و این جدایی را در نهایت وسیله ای برای قطع رابطه معنوی و عاطفی میان امام و مردم می خواست، امام در هر فرصتی خود را در معرض ارتباط با مردم قرار می داد، با این که مأمون آگاهانه مسیر حرکت امام از مدینه تا مرو را به طوری انتخاب کرده بود که شهرهای معروف به محبت اهل بیت؛ مانند کوفه و قم در سر راه قرار نگیرد، امام در همان مسیر تعیین شده، از هر فرصتی برای ایجاد رابطه جدیدی میان خود و مردم استفاده کرد، در اهواز آیات امامت را نشان داد، در بصره خود را در معرض محبت دل‌هایی که با او نامهربان بودند قرار داد، در نیشابور حدیث «سلسله الذهب» را برای همیشه به یادگار گذاشت و علاوه بر آن نشانه‌های معجزه آسای دیگری نیز آشکار ساخت و در جا به جای این سفر طولانی، ارشاد مردم را مغتنم شمرد. در مرو هم که سر منزل اصلی و اقامتگاه خلافت بود، هرگاه فرصتی دست داد حصارهای دستگاه حکومت را برای حضور در انبوه جمعیت مردم شکافت.

نه تنها سرجنابان تشیع از سوی امام به سکوت تشویق نشدند، بلکه قرائن حاکی از آن است که وضع جدید امام موجب دلگرمی

آنان شد، و شورشگرانی که بیشترین دوران عمر خود را در کوه های صعب العبور و آبادی های دور دست و با سختی و دشواری می گذراندند، با حمایت امام علی بن موسی الرضاعلیه السلام حتی مورد احترام و تجلیل کارگزاران حکومت در شهرهای مختلف نیز قرار گرفتند.

شاعر ناسازگار و تندزبانی چون دعبل که هرگز به هیچ خلیفه و وزیر و امیری روی خوش نشان نداده و در دستگاه آنان رحل اقامت نیفکنده بود و هیچ کس از سر جنابان خلافت، از تیزی زبان او مصون نمانده بودند و به همین دلیل همیشه مورد تعقیب و تفتیش دستگاه های دولتی بسر می برد و سالیان دراز، دار خود را بر دوش خود حمل می کرد و میان شهرها و آبادی ها سرگردان و فراری می گذرانید، توانست به حضور امام و مقتدای محبوب خود برسد و معروف ترین و شیواترین قصیده خود را که ادعانامه نهضت علوی بر ضد دستگاه های خلافت اموی و عباسی است، برای آن حضرت بسراید و شعر او در زمانی کوتاه به همه اقطار عالم اسلام برسد؛ به طوری که در بازگشت از محضر امام، آن را از زبان رئیس راهزنان میان راه بشنود.

اکنون بار دیگر نگاهی بر وضع کلی صحنه این نبرد پنهانی که مأمون آن را به ابتکار خود آراسته و امام علی بن موسی علیه السلام را با انگیزه هایی که اشاره شد، به آن میدان کشانده بود می افکنیم:

یک سال پس از اعلام ولیعهدی، وضعیت چنین است: مأمون علی بن موسی علیه السلام را از امکانات و حرمت بی حد و مرز برخوردار کرده است، اما همه می دانند که این ولیعهد عالی مقام، در هیچ یک از کارهای دولتی حکومت دخالت نمی کند و به میل خود از هر آنچه به دستگاه خلافت مربوط می شود روگردان است و همه می دانند که او ولیعهدی را به همین شرط که به هیچ کار دست نزند قبول کرده است.

مأمون چه در متن فرمان ولایت عهدی و چه در گفته ها و اظهارات دیگر، او را به فضل و تقوی و نسبت رفیع و مقام علمی منیع ستوده است و او اکنون در چشم آن مردمی که برخی از او فقط نامی شنیده و جمعی به همین اندازه هم او را نشناخته و شاید گروهی بغض او را همواره در دل پرورانده بودند، به عنوان یک چهره در خور تعظیم و تجلیل، و یک انسان شایسته خلافت که از

خليفة به سال و علم و تقوى و خویشى با پیغمبر، بزرگ تر و شایسته تر است شناخته اند.

مأمون نه تنها با حضور او نتوانسته معارضان شیعی خود را به خود خوش بین و دست و زبان تند آنان را از خود و خلافت خود منصرف سازد؛ بلکه حتی علی بن موسی علیه السلام مایه امان و اطمینان و تقویت روحیه آنان نیز شده است. در مدینه و مکه و دیگر اقطار مهم اسلامی، نه فقط نام علی بن موسی علیه السلام (به تهمت حرص به دنیا و عشق به مقام و منصب) از رونق نیفتاده، بلکه حشمت ظاهری بر عزت معنوی او افزوده شده و زبان ستایشگران پس از ده ها سال به فضل و رتبه معنوی پدران مظلوم و معصوم او گشوده شده است.

کوتاه سخن آن که مأمون در این قمار بزرگ، نه تنها چیزی بدست نیاورده که بسیاری چیزها را از دست داده و در انتظار است که بقیه را نیز از دست بدهد.

اینجا بود که مأمون احساس شکست و خسران کرد و درصدد برآمد که خطای فاحش خود را جبران کند و خود را محتاج آن دید

که پس از این همه سرمایه گذاری، سرانجام برای مقابله با دشمنان آشتی ناپذیر دستگاه های خلافت؛ یعنی ائمه اهل بیت علیهم السلام به همان شیوه ای متوسل شود که همیشه گذشتگان ظالم و فاجر او متوسل شده بودند؛ یعنی قتل.

بدیهی است قتل امام هشتم علیه السلام پس از چنان موفقیت ممتاز به آسانی میسر نبود، قراین نشان می دهد که مأمون پیش از اقدام قطعی خود برای به شهادت رساندن امام، به کارهای دیگری دست زده است که شاید بتوان این آخرین علاج را آسان تر به کار برد؛ شایعه پراکنی و نقل سخنان دروغ از قول امام از جمله این تدابیر است. به گمان زیاد این که ناگهان در مرو شایع شد که علی بن موسی الرضاعلیه السلام همه مردم را بردگان خود می داند جز با دست اندرکاری عمال مأمون ممکن نبود.

هنگامی که ابی الصیلت این خبر را برای امام آورد، حضرت فرمود: «بارالها! ای پدیدآورنده آسمان ها و زمین! تو شاهی که نه من و نه هیچ یک از پدرانم، هرگز چنین سخنی نگفته ایم و این یکی از همان ستم هایی است که از سوی اینان به ما می شود».

تشکیل مجالس مناظره با هر آن کسی که کمتر امیدی به غلبه او بر امام می رفت نیز از جمله همین تدابیر است.

هنگامی که امام مناظره کنندگانِ ادیان و مذاهب مختلف را در بحث عمومی خود منکوب کرد و آوازه دانش و حجّت قاطعش در همه جا پیچید، مأمون درصدد برآمد که هرمتکلم و اهل مجادله ای را به مجلس مناظره با امام بکشاند، شاید یک نفر در این بین بتواند امام را مجاب کند. البته چنان که می دانیم هرچه تشکیل مناظرات ادامه می یافت، قدرت علمی امام آشکارتر می شد و مأمون از تأثیر این وسیله نومیدتر.

بنابر روایات یک یا دوبار توطئه قتل امام را به وسیله نوکران و ایادی خود ریخت و یک بار هم حضرت را در سرخس به زندان افکند؛ اما این شیوه ها هم نتیجه ای جز جلب اعتقاد همان دست اندرکاران به رتبه معنوی امام را به بار نیاورد. و مأمون درمانده تر و خشمگین تر شد، در آخر چاره ای جز آن نیافت که به دست خود و بدون هیچ گونه واسطه ای امام را مسموم کند و همین کار را کرد و در ماه صفر ۲۰۳ ه. ق؛ یعنی قریب دو سال پس از

آوردن آن حضرت از مدینه به خراسان و یک سال و اندی پس از صدور فرمان ولیعهدی به نام آن حضرت، دست خود را به جنایت بزرگ و فراموش نشدنی قتل امام آلود.

این گذری بر یکی از فصل های عمده زندگینامه سیاسی دویست و پنجاه ساله اهل بیت علیهم السلام بود که امید است محققان و اندیشمندان و کاوشگران تاریخ قرن های اولیه اسلام، همّت بر تنقیح و تشریح هرچه بیشتر آن بگمارند.

دانشگاه اسلامی رضوی که امروزه به میمنت سالگرد ولادت این امام بزرگوار و در پرتو فیوضات معنوی مرقد پاک و تابناک آن حضرت گشایش می یابد، خوب است بخشی از تلاش و فعالیت خود را به روشنگری این تاریخ درس آموز و پندآمیز اختصاص دهد، و طی کاری جمعی و همه جانبه، تاریخ سیاسی زندگی ائمه علیهم السلام را با توجه به عنصر مبارزه که محور اصلی این تاریخ است، برای نسل های امروز و فردای جهان اسلام ترسیم کند.

این جانب تأسیس این مدرسه عظیم اسلامی را در این آستان رفیع و در این روز باشکوه به چشم امید نگریسته و به فال نیک می گیرم

ص: ۳۱

و از تولیت محترم آستان قدس رضوی که هوشمندانه این خلأ را دریافته و به رفع آن همت گماشته اند، صمیمانه تشکر می‌کنم و آینده پربار و مشحون به علم و تقوی و فضیلت و پارسایی برای طلاب این دانشگاه، و توفیق تلاش و جدّ و جهاد و ابتکار برای استادان، مدیران و همه دست اندرکاران آرزو می‌نمایم.

والسلام علیکم و رحمه الله و برکاته

سید علی خامنه ای

منابع و مأخذ

۱ - مجله مشکوه، تابستان ۱۳۶۳، شماره پنجم، صفحه ۹.

۲ - گلبرگ های رضوی، محمّد مطهر، انتشارات سرزمین باران، چاپ دوم، تابستان ۱۳۸۷.

ص: ۳۲

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

